

N:o 241.

Af herr **E. Svensson** från Karlskrona, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående undervisningen i geografi vid de allmänna läroverken m. m.

Ett bland de svåraste missförhållanden, som vidlåda vårt undervisningsväsende, är helt visst geografiens tillbakaskjutna ställning. Detta är desto mera anmärkningsvärdt, som geografin ej i vikt står efter något annat läroämne, utan med fog torde kunna påstås vara ett af de betydelsefullaste.

Med rätta yttrar i Pedagogisk tidskrift för 1886 en författare: »Utom det att geografiens studium är synnerligen själsodlande och med tillhjälp af den moderna undervisningsmaterielen kan göras särdeles tilltalande för lärjungen, är det också mer än de flesta skolämnena fruktbarande i praktiskt hänseende. Kunskapen om vår jord är ju i och för sig utomordentligt lärorik, och i än högre grad blir den så genom sina mångfaldiga beröringspunkter med andra discipliner, exempelvis naturvetenskapens olika grenar, historien, statskunskapen och statistiken. Endast genom detta studium förvärfvar lärjungen någon insigt om handelns och industriens oerhörda utveckling i våra dagar, om de särskilda rikenas förvärfvskällor och materiella kultur samt om de genom allt detta nyskapade förhållandena i det menckliga lifvet. Korteligen, detta studium är den enda väg, på hvilken menniskan erhåller en sann kännedom om den verld, i hvilken hon lefver. Den geografiska kunskapen är således ingalunda en lyxartikel, som staten — allra minst en liten och fattig som vår — kan saklöst undanhålla dem, hvilka skola blifva dess kulturs bärare eller blott aktiva medborgare, vare sig de komma att egna sig åt vetenskapen, undervisningen, handeln, industrien eller jordbruket; den är fastmera en nödvändighetsvara, hvars saknad måste förnimmas på ett smärtsamt sätt.

Man kan icke heller såsom skäl för tillbakasettandet af geografin anföra, att dennas betydelse på sista tiden minskats. Förhållandet är nemligen rakt motsatt: aldrig har den spelat en större roll än nu, och ändå är dess betydelse stadd i ständig tillväxt. De nya, snabba och billiga kommunikationsmedlen hafva mångfaldigat förbindelserna mellan länderna och så att säga närmat dem till hvarandra. Emigration, immigration och konkurrens — för att taga blott ett par detaljer i betraktande — deras vilkor, förlopp och verkningar äro af högsta betydelse för hvarje civiliserad stat, och obekantskapen med de samma måste lända medborgarne till men. Geografisk kunskap måste alltså betraktas såsom oumbärlig för allmänbildningen, och så länge den nu varande sorgliga regimen består, finnes därför en högst betänklig lucka i abiturienternas bildning.

Denna för geografin så ofördelaktiga skollagstiftning skulle kunna förklaras, i fall här vore fråga om ett läroämne, som allmänna meningen utdömt såsom föråldradt och onyttigt. Men detta är så långt ifrån händelsen, att denna mening tvärt om öfverljuddt fordrar, att detta ämne får tillgodonjuta sin fulla rätt. Om denna mening har benägenhet för att ensidigt fästa sig vid ett läroämnes praktiska betydelse, böra fackmännen icke göra sig skyldiga till en annan skadlig ytterlighet och ringakta ett ämne blott därför, att det utom andra förmåner äfven skänker en stor praktisk nytta.»

Den författare, som jag nu citerat, står emellertid långt ifrån ensam i sina åsikter om geografiens stora betydelse. Tvärtom hafva på senare tider mot geografiens missvårdande höjt sig talrika röster såväl från den stora allmänhetens som i synnerhet från lärarnes sida. Redan vid det 7:de allmänna läraremötet (1872) bragtes denna fråga på tal, och diskussionen häröfver fortsattes såväl vid det 9:de (1878) som det 11:te allmänna läraremötet (1884), der den resulterade i en kraftig protest mot detta missförhållande. Det behöfliga i fråga om förändring i geografiundervisningen framhölls samtidigt härmed under universitetens förhandlingar af framlidne professor Hammarstrand i Upsala och dåvarande professor Odhner i Lund, som hänvisade till förhållandet i andra länder.

En målsman egde geografin äfven i dåvarande ecklesiastikministern Gunnar Wennerberg, som i sitt andragande i statsrådet den 12 januari 1889 yttrade, att »med hänsyn till den ogynsamma ställningen, hvori geografin för närvarande onekligen befinner sig vid våra läroverk och då åtgärder utan tvifvel böra företagas till dess förbättring, helst sedan denna vetenskap numer vunnit en storartad utveckling, torde i första rummet böra sörjas för att geografin blir tillbörligt tillgodosedd vid lärarebildningen». Ej mindre kraftigt betonades detta missförhållande af riks-

dagsmannen A. V. Ljungman i hans motion den 27 januari samma år, der det på tal om den statsvetenskapliga ämnesgruppens försummande vid undervisningen heter: »att det medfört en betänklig brist i den nationella bildningen, som till följd af förbiseendet af en så vigtig grupp af vetenskaper icke erhållit den harmoniska utveckling, som vederbort. Detta förhållande har menligt inverkat icke blott på den nationella litteraturen och tidningspressen, utan äfven på statslifvet och näringarne, då det medfört en betänklig brist inom landet på personer med tillräcklig statsvetenskaplig bildning och en nog allmän missuppfattning eller ringaktning af de för landets näringslif vigtiga ekonomiska spörsmålen». — Efter alla dessa yrkanden från skilda håll synas undervisningens vänner med skäl kunnat hoppas, att geografin, som visat sig ega så stort allmänt intresse, på bästa sätt skulle tillgodoses af den 1890 tillsatta läroverkskomitén, men har dess arbete lika litet i detta som i andra hänseenden motsvarat allmänhetens förväntningar.

De förändringar, som af förutnämnda komité föreslagits i fråga om geografiundervisningen och genom förlidet år utfärdade skollag fastslagits, inskränka sig nästan uteslutande dertill, att sammanlagda timtalet i historia och geografi i 4:de klassen minskats och i 3:dje klassen ökats med en timme, samt att i de fem lägre klasserna geografin numera skilts från historien. Den förstnämnda åtgärden är naturligtvis utan all praktisk betydelse, och äfven den sistnämnda synes vara fullständigt problematisk, då vederbörande uraktlåtit draga fulla konsekvensen deraf, nemligen att äfven vid lärareplatsers tillsättning förklara geografin såsom ett särskildt undervisningsämne. Denna uraktlåtenhet är desto mera besynnerlig, som komiterade just motiverat geografiens skiljande från historien hufvudsakligen dermed, att undervisningen i förstnämnda ämne i så fall kunde anförtros åt läraren i naturkunnighet och sålunda tydligt visat, att de insett, att geografin ej står i någon närmare frändskap till historien än till något annat skolämne. Ty att i allmänhet förutsätta några större historiska insigter hos läraren i naturkunnighet strider ju fullständigt mot planen för universitetsstudierna.

Att för öfrigt undervisningen i geografi vid läroverken mycket väl behöfver genom föregående studier fullt utbildade personer, framgår bland annat deraf, att denna vetenskap, såsom också herr A. V. Ljungman i sin motion den 27 januari 1893 framhöll, numera vunnit den omfattning, att den, för att vid universiteten rätt tillgodoses, fordrar upprättandet af ej mindre än fyra särskilda professurer. Såsom undervisningsväsendet redan nu vid våra universitet är ordnad, kräfves emellertid för att erhålla full kompetens till undervisningsskicklighet i skolämnet historia med geografi

studier och examina i ej mindre än tre ganska svåra universitetsämnen, nemligen historia, statskunskap och geografi. En fullständig licentiatexamen i dessa ämnen lemna dock, såsom förhållandet nu är stäldt, ej i och för sig några utsigter till befordran på lärarebanan, hvarför naturligtvis personer endast sällan komma att egna sig åt dessa studier, och sålunda det allmänna gagnet af redan upprättade professorer i dessa ämnen torde visa sig vara ganska illusoriskt. I fråga om läroverken blir också följderna i allmänhet den, att undervisningen i historia med geografi måste anförtros åt lärare, som aflagt examen endast i ett af förstnämnda examensämnen och sålunda endast delvis äro kompetenta. Skulle åter någon person, som aflagt fullständig examen i ämnesgruppen historia med geografi, egna sig åt lärarebanan, så måste denne i brist på andra undervisningsämnen antingen blifva obefordrad eller ock befördras i läroämnen, som ej vid universitetet varit föremål för hans studier. I begge fallen måste naturligtvis dessa nödfallsåtgärder högst ofördelaktigt återverka på skolundervisningen i dess helhet.

Såsom tungt vägande skäl för åtgärder inom undervisningsväsendet, som gå stick i stäf mot den allmänna önskan inom landet, framhålles nästan alltid förhållandet inom andra länder. Ehuru ett dylikt ängsligt aktgifvande på främmande stater långt ifrån torde vara förmånligt för vårt folks nationella utveckling, synes det dock i detta fall ej hafva varit ur vägen att taga någon hänsyn till utlandet. I vårt lilla grannland Danmark har, såsom jag fått mig meddeladt, geografin under de senare 20 åren varit fullständigt skild från historien, hvarjemte åtgärder vidtagits för att erhålla fullt kompetenta undervisare i begge dessa läroämnen. I öfriga kulturstater, såsom Tyskland, Frankrike och England, m. fl., har äfven på bästa sätt härför blifvit sörjdt.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt, tillåter jag mig vördsamt hemställa:

att Riksdagen må i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes påbjuda, att större timtal inrymmas åt geografiundervisningen vid de allmänna läroverken;

att geografin äfven i de högre klasserna måtte skiljas från historien; samt

att vid tillsättandet af lärarebefattningar geografin måtte förklaras för särskildt undervisningsämne.

Stockholm den 16 april 1896.

Edv. Svensson.